

Fjärde roten, tomt 39

Kvarteret Domprostén

Sjätte roten 1637–57

Drottninggatan 17, södra sidan

Fjärde roten 1657–70

Efter 1757 med 4.39v n.v. hörnet mellan den gatan och Lilla Kyrkogatan 2 (tills.m.4.38)

Östra delen av 4.39

Johan Casparsson – familjen Poppelmanns stamfader

1637–43

Johan Casparsson var en av de första borgarna i staden. Han förekommer dock icke i Wilhelm Bergs förteckning över Tyska församlingens medlemmar i Göteborg 1620 (Bil 3 till hans Samlingar till Göteborgs Historia): den enda möjliga släktingen nämnd där var en Anna Caspersdotter 1627 gift med Conrad Galle: Berg frågar om hon var tyska. Inte heller förekommer han i förteckningen över Nylöseborgarna, som skulle bli göteborgare (Riksarkivet: Städers acta). I detta sammanhang kan man inte underlåta att nämna, att i Örnberg (VIII:39) omnämnes rådmannen i Gävle Sebastian Poppelman, som dit inkommit 1627 från Flensburg, där hans far Daniel Poppelman, som levde 1604, var kyrkoherde. Johan Casparssons sonson (biskop Johan Poppelmanns andre son) var kyrkoherden i Starrkärr Daniel Poppelman. (Biskopens äldste son var Elieser Poppelman, rektor vid Gymnasiet 1723, senare kyrkoherde i Lundby och Tuve). Det ligger dock närmare till hands att tänka sig att Starrkärrskyrkoherden Daniel P. ärvt sitt förnamn av morfadern biskop Daniel Wallerius,

Johan Casparsson var tolagsskrivare i Göteborg 1624. 1638 var han kämnärsrättens sekreterare och skrev de första på svenska skrivna protokollen. Han kallas stadsrättemästare i yrkesregistret 1639. Han var stadsbokhållare och samtidigt stadskassör och tolagsförvaltare 1638–1644 (se W, Berg a.a., registret s 88) Omkring 1645 skaffade han sig en annan fastighet vid Västra hamnen, där han startade ett bryggeri (se 5.39). När Halland blev svenskt utsågs han till den förste svenske tullmannen i Varberg. Han avled 1658.

Doktor Georgius Maschovius

vände sig i kämnärsrätten den 11.6.1644 genom *Bernhard Damke* mot Johan Casparsson, som av rätten borde tillhållas att ”wedblifwa och fasthålla it gårdeköp, som han ingått med Maschovius och gården upplåta och inrymma”.

Johan Casparsson förnekade, att något köp hade förekommit. När Maschovius inte hade verkat allvarligt intresserad av att fullköpa köpet hyrde Johan Casparsson ut den till andra. Rätten tillerkände Johan Casparsson full frihet över sin gård. Den 13.6.1645 inlade Johan Casparsson i rätten en obligation på en summa penningar, som Doktor Maschovius skulle betala för en gård på S:t Jacobsgatan (eller allmänningegatan, d.v.s. nuvarande Drottninggatan, som senare på 1600-talet kallades Holländaregatan). Damke uppgav, att pengarna var arresterade.

Anders Tenngjutare ("Kanngiuter")

1644–46

Den 19.2.1645 förordnade underrätten gode männen *Gert Pettersson* och *Wincent Becknan* att upptaga, överse och efter bästa förstånd likvidera några tvistiga räkningar om hushyra mellan *Johan Casparsson* och Anders tenngjutare.

Anders Tenngjutare krävdes den 29.7.1646 vid underrätten av *Johan Amelin bakare* på 2 1/2 rdr hushyra, som han var skyldig *Johan Casparsson* och som *Johan Amelin bakare* skulle inkassera på *Johan Casparssons* vägnar.

Det bestämdes i kämnärsrätten den 19.3.1647 att när Anders Tenngjutare erlagt en halv riksdaler som *Gert Bryggare* hade förärat de fattiga, så skulle han återfå den ring, som han pantsatt hos *Gert bryggares* sal fader för sötöl för fyra daler.

Elisabeth Andersdotter krävde den 28.6.1648 vid kämnärsrätten *Estrin Anders Tenngjutares* på hennes och hennes mans obligation av den 14.6.1647 på 13 rdr. *Estrin Anders Tenngjutares* kunde icke bevisa den vara betald, varefter hon dömdes betala skulden uppdelad på tre terminer utan förhållande:

- 1) nästkommande Larsmässomarknad 1648 4 2/6 rdr
- 2) lika mycket Larsmässomarknad 1649
- 3) Larsmässomarknad 1650 lika mycket

Baltzar Gotskalck Remsnidare

1647–49, 1657 till sin död 14.5.1677, änkan 79

Baltzar Gotskalk gifte sig 26.11.1643 med *Catarina Jonsdotter*.

Han var rotemästare i rote 8 1649–55. Vid kämnärsrätten stämde han i juli 1659 *Benedikt skomakares* hustru för att hon förolämpat honom. Man får i protokollet en uppräknig av den tidens skällsord: hon hade kallat honom "skälm, galgerist, lättfärdig skälm, ej värdig att bo bland ärligt folk" etc. Det blev nog dyrt, ty man bötade på den tiden efter hur många olika skällsord man använde (6 mark per styck), ej för hur många gånger man använde dem.

Baltzar Remsnidare mötte sin egen hustru inför överrätten den 5.7.1666. Han klagade över, att hon behandlade honom illa därför att hyste misstankar, att han sökte olovligt umgänge med alla de kvinnspersoner han talade med. Hustrun å sin sida klagade över att han på grund av otidigt behag till annat kvinnfolk söndrade sig från henne både till säng och spisning. Hon visade en stor karbas med vilken han hade slagit henne. De begärde skilsmässa "emedan ingendera av den andra någon god äktenskapskärlek förmodade". De hänvisades till biskopen och konsistorium.

Efter detta fick Baltzar icke vara ifred. Sedan hustrun hade flyttat ifrån honom löpte ungt folk runt huset på kvällarna, slog med stenar på hans fönsterluckor och ropade: "se där sitter Baltzar till bords med sin frilla". Särskilt plågad fann han sig vara av *Abraham bakares* hustru och barn och anklagade dem inför underrätten 1666 för att beskylla honom "för det han med sin piga skulle horehus hålla, vilken skamfläck han vill sig avstryka". Underrätten förmanade till förlikning mellan nära grannar. Hans änka *Catarina Johansdotter* (jämför ovan) begravdes i tyska kyrkan 71-årig 14.10.1683.

Vid kämnärsrätten den 26.9.1666 begärde *hustru Anna Jonsdotter* betalt av Baltzar för vad hans son var skyldig hennes man Tore. Baltzar vägrade dock att betala, då han själv inte med ett ord genom skrivande hade begärt lånet och beklagade sin sons stora ”olydno och motvillighet”.

Martin Opitz buntmakare

(burskap den 3.3.1681) ägde gården 1681 till sin död 1698 (begr. 13.2.s.å). Wilhelm Berg frågar sig i sin biografi över buntmakaren Opitz (II:7–8, 440) om han tillhörde samma släkt som den mycket firade poeten Martin Opitz, född 1597 i Bunzau, död 1639 i Danzig av pesten.

Han var bosatt i Göteborg 1678 och gifte sig 27.1.1680 med *jungfru Magdalena Wedinghusen*, född 1662, död 1746. Hon var dotter till *guldsmiden Albrecht Wedinghusen* född 19.2.1641, död 3.11.1676 och *Margareta Cradepool*, född 1634, död 1731 (omgift 28.10.1673 m handelsmannen David Andersson, se 4.39v).

Det meddelades 1699 (AIIb:4) att sal. Martin Opitz hade varit förmyndare för sal. *Christian Petterssons* barn och efterlämnade arvingar ”de där nu i främmande land vistas”. Deras arvsmedel – 823 d smt – stod ännu i förvar hos *madame Magdalena Opitz*, som var medellös och i slätt tillstånd. Såsom närmaste arvinge skulle *brännvinsbrännaren Lorentz Andersson* få lyfta sin svågers arvspenningar hos Martin Opitz' änka som i början av juli 1699 meddelade att hon ville ”söka dilation (uppskov) till dess hon hållit tvenne marknader”. Hon hänvisade till ”dhen swåra och allom bekante tunga börda, möda och släp man medh barns optuchtande hafwer, hwilcket iag med desse spåda barn af skårfwen [salva venia] i så många årh uthärdat med, intill dess dhe nu så store blefne at sielf kunna se sig före och probera sin lycka”. Lorentz Anderssons hustru ”wille nu obetänksamt tigga sig andre sine syskons målsäganderätt.” (EIIa:15). Den 23.3.1700 (Gbg AIIb:4, 263–65) lånade hon dels av sin svåger *Herman Gieseke* av *Isabelle Coulins* medel 200 d smt, dels av sin moder *Margareta Wedinghusen* och av *brodern Johan Albrecht Wedinghusen* för att till Lorentz Andersson kunna betala dessa Christian Petterssons barns arvsmedel.

När Magdalena Opitz klagade över sina ekonomiska svårigheter nämnde hon inte, att hon befann sig i fastighetsaffärer. Den 20.10.1699 uppbjöd hon en gård i östra hörnet av Västra och Stora Hamngatorna mellan Jacob Raddes gård i öster och Björn slaktares gård i söder, som sal. Martin Opitz hade köpt av *rådsförvanten Håkan Ekman* (se 5.40 kv. Kommerserådet). Hon gifte 24.4.1705 om sig med *buntmakare Johan Georg Jänisch* (hans första gifte). Han var född 1669, begr. 15.2.1730 och fick burskap 10.5.1705.

Den 16.10.1702 skrev Magdalena Opitz, att hon hade hört, att i Stockholms förmyndarekammare skulle inestå 1 620 d kmt ofruktbara utan ränta tillhörande Martin Opitz' systems och avlidne *remsnidaren i Stockholm Samuel Strumpfelts* tre barn för vilka Martin Opitz varit förmyndare. En son hette *Hans Georg*. Dottern *jungfru Charlotta Sophia* bodde hos Magdalena och *Frantz Andreas Strumpfelt* tjänade hos en köpman för att lära sig handel. Magdalena Opitz begärde, att magistraten skulle se till att Strumpfeltarnas pengar placerades här mot ränta.

Magdalena Opitz sålde den 9.8.1697 denna gård 4.39 ö till *handlanden Johan Volrath von Lengerkens* för 500 rdr kurant. Det blev rättegång 1698, eftersom v. Lengerken ville betala med master. Den 3.12.1701 sålde v. Lengerken tomten för 800 rdr till

Henrik Wedinghusen

tomt och gård på Drottninggatan mellan mästern Gustaf Jonsson i öster och mästern Jonas Crum i väster, som han köpt av Johan Volrath von Lengerken. Fasta erhöles den 11.9.1711. 1715 saknade denna Henrik Wedinghusens tomt byggnadsvärde. 1720 hade

assessor Matthias Schildt

köpt den på auktion för 500 d kmt *skraddare David Fischers* ödetomt.

Den 2.4.1723 skrev David Fischer, att Herr Matthias Schildt hade givit honom ett köpebrev på sin tomt belägen på Drottninggatan emellan bokhållare Lans Jacobssons och Herr Gustaf Jons-sons hus. Han var fortfarande skyldig att betala 500 d smt. Eftersom David Fischer samtidigt köpte även 4.39 v. kom tomterna i fortsättningen att dela historia fram till 1757. När handelsmannen Sven Fredrik Svensson detta år ägde tomterna inträffade en eldsvåda, som på nytt gjorde dem till ödetomter. Denna eldsvåda var mycket farlig, eftersom, vilket Baeckström påpekar, Holländaregatan var den trängsta i hela staden. Vid tillfället brann 4 hus helt ned till grunden och 2 i det närmaste. Bagaren Elias Gardins (4.43 och 3.56) hus nedrevs för att hindra eldens spridning och vinna fri passage till Kyrkogatan. Magistraten passade på tillfället och bestämde, att en ny tvärgata till Kyrkogatan, kallad *Lilla Kyrkogatan*, skulle anläggas. Den drogs i huvudsak över 3.60ö och 4.40. 4.39:s västra del blev nordöstlig hörntomt i ett nytt kvarter, senare döpt till *Domprosten*.

Om denna eldsvåda kan man läsa i det årets rättshandlingar, utförligast i kämnärsrättens kriminalprotokoll 29.11.1757 (Gbg K AIII:6). Början av protokollet är icke bevarad i landsarkivets version. Man får först veta, att en och samma brandvaktspatrull måste bevaka både den södra och norra delen av staden. En i patrullen, *Pehr Ericsson*, berättade, att klockan ”3 kvart på tu” (modernt uttryckt en kvart i två) om natten, då hans ”tour” varit och han gått Holländaregatan uppåt och han hade varit på handelsman Oluf Westerlings trappa (4.109) att där efterse ”om de fuller förmärkia någon eld eller rök men icke kunnat sedt antingen det ena eller andra, sägiandes sig emellan om där wore någon rök måste wi den den se och känna”. Detta föranledde actor (åklagaren) anledning att fråga om de misstänkt eldsvåda och därför kommit in på samtalet. Att de fällt sådana yttranden var enligt Per Ericsson en ren tillfällighet. Esomoftast, när de kom till trappor, gick de upp på dem för att desto bättre och bekvämare förmärka rök eller eld. Man hade gått Holländaregatan uppåt klockan tre kvart på sex (nutida uttryck: en kvart i sex). Då märktes ingen rök eller eld. Men klockan sex var huset i full brand. Per Ericsson ansåg icke att de brustit i uppmärksamhet. Den morgonen lyste månen och luften var så klar, att de ofelbart måste ha sett rök eller låga, om där varit någon. Vid den tiden på morgonen hade varje husägare rätt att elda. Brandvaktspatrullen befann sig vid (*källaremästare Thomas*) *Clanceys* hus (4.52, kv. Sparbanken), när den först upptäckte elden som först liknade soteld men som sedan tilltog sedan så hastigt, att de genast sprang till *politieborgmästare (Lorentz) Tanggren* (5.17, kv. Arkaden) och därpå till brandhuset. Utefter hela vägen och gatan larmade de för att väcka folket. Först hörde de larmtrumman och därefter följde klämtningen i Tyska kyrkan och något senare i domkyrkan.

Brandvaktssergeanten tillfrågades av actor (åklagaren) om brandvakten sedan den hade märkt elden hade fullgjort sin skyldighet och drivit räddningsarbetet. Edgren sade, att de genast varit framme vid elden. Straxt efter sex, när han hade satt sig på hästen för att rida hem, hade han vid Tyska Bryggan mött någon, som ropat, att elden var lös, då han red framåt och vid Schutz hus träffade trumslagarna, som då redan hade börjat slå ”revaille” (morgonrevelj). Han befallde dem att avbryta den och i stället låta larmtrumman gå, eftersom elden var lös, vilket de också gjort. Hallberg, som sade sig att från klockan elva till klockan ”tre qwart på tu” (en kvart i två) ha gått med Engboms patrull, berättade sig genast och så snart han märkte olyckan, ha öppnat brandhuset. Så snart han uttagit brandredskapen och låtit föra dem till elden. Edberg hade genast kommit efter. Brandvakterna sade, att elden såg ut som den först kom ur Svenssons hus på den sidan, som vette åt Svanviks gård och som om det brunne ”mitt i gårde”, helst som om glansen syntes mitt

emot Svanviks vägg. Detta kunde de inte se utantill utan slöt det av lågan, som syntes högt i luften över huset.

Till nästa rättegångsdag den 2.12.1757 hade rätten inkallat samtliga husägare, vars hus skadats av elden, liksom deras tjänstehjon och hyresfolk men även dem som bodde tvärs över gatan på Drottninggatans norra sida och de tornväktare, som tjänstgjort brandnatten i domkyrkan och Tyska kyrkan. Rätten begärde av de närvarande, att de skulle avge sådana berättelser, som de tilltrrodde sig att kunna med ed styrka.

1. *Auditören Bratt*, som bodde hos handelsmannen (Olof) Westerling tvärs över gatan (4.109) berättade, att han vaknat mellan halv och en kvart i sex ("halv och tre kvart på sex") och ville då se till en lampa, vars sken föreföll honom vara starkare än vanligt. När han öppnade fönstergardinen blev han varse en stor låga i vreten mellan perukmakare (Carl Gustav) Svanviks (4.38) och handelsmannen Svenssons hus. Den tycktes börja på endera av dessa hus men brann häftigast mot Svanviks gård. Han larmade då folket i gården och begärde nyckeln till porten för att därigenom kunna bortföra en honom tillhörig övertäckt vagn, som han hade stående i gården. Han var rädd att inte kunna rädda den, när det sedan, som man kunde vänta, tillströmmade en massa (myckenhet) folk. Han fick ut vagnen med hjälp av piga och *amiralitetslöjtnant Celsing*. Samtidigt som de ropade, att elden var lös, förde den framåt och förbi Korsgatan och inemot *handelsman Peter Jonssons* gård (4.112). Så sprang han tillbaka till Westerlings (4.109), där det mycket riktigt hade samlats en mängd människor. Sedan klockan redan hade slagit sex hade han hört klämtningarna i kyrktornen. Av den tid som åtgick för honom att klä på sig slöt han att det gick tre kvarts timme mellan det han först såg lågan och han hörde klämtningarna.

2. Även *vice häradshövding Klint* bodde hos Westerlings. Han instämde i Bratts beskrivning, när det gällde tiden för eldens utbrott. Men tillade, att det klämtade först i tyska kyrkan. Klockan var då ungefär några minuter över sex. Elden syntes icke i bakgården utan mitt på endera av Svanviks eller Svenssons hus. Om den hade brutit ut i bakgården hade mer tid åtgått, innan den hunnit utbreda sig över hela vinden och vidare i framhusen.

3. Westerlings hyresgäst (*accisrätts*)*notarien (Gustaf) Mollenhauer* (4.109) vaknade av ett rop på gatan, som han först trodde kom från ett slagsmål. När han öppnade fönstret såg han rök och gnistor flyga över det rum han var i. Elden brann starkast i vreten mellan Svanvik och Svenssons hus. Han trodde att klockan då var en kvart i sex (tre kvart på sex), eftersom Wohlfarts folk i huset snett över, då var i fullt arbete.

4. *Vice-auditören Lunge*, som bodde i Westerlings hus (4.109) in åt gården, blev inte varse elden förrän den var i full låga.

5. När *kopparslagare (Johan) Wohlfahrt* (bosatt 4.36 öster om Svanvik) fått höra såväl sitt eget folk som sin hyresgäst landssekreterare Palmborgs folk i full rörelse gick han ned på gatan och såg då en mängd gnistor över ryggåsen på Svenssons hus men ännu ingen eld och flamma eller rök genom fönstren. Han såg inte en människa på gatan utom ett enda kvinnfolk.

6. *Landssekreterare Palmborg* (4.36), väcktes något över sex av ett eller flera rop, att elden var lös. Han trodde att det var enskilda människor som ropade, inte någon av brandvakten. Han befallde *pigan Kerstin Andersdotter* att gå ned och se efter, var det brann. Innan hon återkom såg han ett eldsken på *handelsmannen (Jacob) Bockners* vägg mitt emot (5.30, kv. Kommersrådet). Pigan berättade, att Wohlfarts hus var i fara, eftersom det brann i grannskapet. Han gick tillbaka till sin egen kammare åt gården, där elden redan syntes. Det hade då gått en kvart från han steg upp och elden syntes över taket. Straxt därpå hörde han kyrkklockorna klämta.

7. Pigan *Kerstin Andersdotter* hade ingenting att tillägga.

8. *Landskanslisten Embring* hörde ingen klämtning förrän klockan halv sju.

9. Den som gav den fylligaste berättelsen var Wohlfahrts *gesäll Jean Lidman*. Han var gift och bodde därför icke hos Wohlfahrts. Han också denna morgon vid ”vanlig och ordentlig tid, då han plägade gå på verkstaden i arbete” gått hemifrån. På Drottninggatsbron över Västra hamnen mötte han brandvakten, som ropade klockan fem. Han gick sedan Kyrkogatan uppåt till Wohlfahrts hus där han åter mötte brandvakten, som då ropade, då klockan kunde vara en kvart på sex (d.v.s. en kvart över fem). Då gick han upp på gesällkammaren och tog av sig jag(t)kappan (slängkappan?). Då kände han en lukt liknande den av lin. För att närmare undersöka saken, gick han ut i förstugan, där han kände samma lukt. Tillsammans med de andra gesällerna letade han efter var lukten kom ifrån. När de kom ner i gården kände de ingen lukt, varför de gick tillbaka till arbetet i verkstaden. Efter en stund kom landssekreterare Palmborgs piga Kerstin och berättade, att elden var lös. Han sprang då ut på gatan till Svenssons port. Då såg han rök och gnistor slå genom luckorna till gatan och några spröt brinna över och uti portgången. Han sprang som hastigast till sin hustru uppe under skogen (Otterhällan) hela tiden slående larm. På återvägen hörde han det klämta först i tyska och något därefter i domkyrkotornet, sedan elden redan brutit ut i full låga. Han gick tillbaka till Wohlfahrts igen för att bärga husbondens egendom.

10. Wohlfahrts *lärogosse 18-åriga Isac Unge* gav en likartad berättelse som gesällen Lidman. Han hade först sett elden i portgången i en stock upptill utåt gatan (men inte nere). Han såg inte heller någon eld inne i gården.

11. *Guldsmeden Olof Fernlöf*, som bodde i andra huset från Svenssons (v ½ 4.40) hade ingenting av värde att berätta, eftersom huset stod i full brand, när han kom ut.

12. *Hattmakaren (Jörgen) Graffs änka Johanna*, som bodde (3.62) mitt emot Svenssons bakgård kom ut lika sent som Olof Fernlöf och kunde inte ge fler upplysningar. Men hon tyckte sig mer säkerhet säga, att elden icke hade utkommit i någon av bakgårdarna utan brutit ut något längre bort från hennes hus.

13. Hennes hyresgäst *stämpelmästaren Ahlbom* väcktes av larmet klockan sex och såg, då han öppnade fönsterluckorna, elden i full och häftig låga men icke någon brand på bakgården.

14. *Martin Schultz (junior, döpt 16.2.1729, senare handelsman, son till avlidne handelsman Martin Schultz senior, död 1755)* hade logerat i Svenssons gårds övervåning i en kammare, som låg åt gatan närmast *amiralitetsfältskären Niclas Lundmans änka* (ö ½ 4.40). Han hade sovmit och vaknat av rök och dammlukt och i häpenheten rusat upp men av den starka röken och kvalmiga luften påverkats så att han inte kunde andas utan ramlat omkull och legat avsvimmad på golvet, till dess han straxt därpå kommit sig igen. Då sprang han fram till fönstret åt gatan och ropade åt folket, som stod där, att någon skulle hjälpa honom ut genom det, eftersom han var kringvärvd av elden. Eftersom ingen hörde hans rop eller kom honom till hjälp kastade han först ut sina byxor, som han inte vågade ge sig tid att ta på sig av rädsla att bli innebränd, och hoppade sedan ut genom fönstret och halade sig ned utefter väggen och ned på gatan så gott han kunde. Elden var då i väggen samt i dörren åt svalen men dörren till rummet, där handelsbetjänten Sahlback logerat, brann inte ännu. När han hade kommit ned på gatan hade han sett branden i portgången. I sin förvirring hade han sedan gått sin väg utan att närmare ge akt på eldsvådan.

15. *Handelsbetjänten Sahlback*, som bodde i Svenssons hus i kammaren näst intill Martin Schultz, hade inte varit hemma sedan middagen förut. Det gick ett rykte, att elden uppkommit

genom att Svenssons dräng eldat i Sahlbacks rum, varför rätten frågade honom om drängen hade gjort upp någon eld. Det kunde han ju inte veta eftersom han inte hade varit hemma på hela natten. Åtminstone hade han inte gett någon befallning därom. Då han kom hem efter att man larmat ungefär en kvart över sex ("en kvart på sju") såg han elden brinna lika starkt i Svanviks som i Svenssons hus. Hans kammare var ännu fri från eld men han kunde ingenting bärga, eftersom flammorna slog ut genom portgången. Då var det bara en 16–20 människor på gatan.

16. Handelsmannen Sven Fredrik Svensson berättade, att ungefär två eller tre minuter över sex larmades han om elden. Då hade han redan varit uppe en eller halvannan timme. Större delen av tiden hade han använt till att läsa morgonböner. Sedan han släckt ljuset i sin "dageliga stugu", gick han till sitt folk på andra sidan huset för att se till dem, när de arbetade med att tjära rulltobak. När han kom till förstugan hörde han det braka i väggen åt Svanviks. Det lät som brinnande granved. Först trodde han, att ljudet kom av att folket eldade i salen. Dörren till salen i nedre boten ("nerinunder") var då redan så het, att kådan brände honom på handen, när han öppnade ("uppspjärnade") den. Hettan och kvalmen slog då emot honom att han ryggade tillbaka. Först efter tre eller fyra minuter såg han elden. Han larmade sitt folk och bad hustrun bärga barnen. Sedan sprang han till *direktör (Abraham) Grill* (5.24 och 4.113 kv. Frimuraren). Vid återkomsten kunde han inte bärga något eftersom lågorna flammade över taket och hela vinden. Hettan hade kommit ovanifrån och bränt nedåt. Rätten frågade honom om sanningshalten i ett rykte om att han hade en ko, som den natten skulle kalva (bära) och att olyckan inträffat genom att hans piga hade burit bort ljus, när hon skulle utfordra djuren. Det fann han var så mycket orimligare som av de två kor han hade skulle den ena kalva till kyndelmäss och den andra nyss hade tagit tjur. Han kunde inte heller beskylla sitt tjänstefolk för den ringaste vårdslöshet. Han hade inte endast med hotelser och straff förmanat och varnat sina tjänare för att umgås oförsiktigt med elden. Vid utfordringen av djuren använde man på hans befallning en blecklykta.

När saken åter behandlades den 6 december frikallade Sven Fredrik Svensson allt sitt tjänstefolk från att ha någon skuld i uppkomsten. Det hade inte kvällen före branden eldats på Sahlbacks kammare. Så ofta det hade gjorts hade för övrigt drängen fått i uppdrag att passa elden till dess att spjället sköts. När han kom ut efter att ha larmats om eldsvådan hade han varken sett eld i Schultz eller Sahlbacks kammare men elden lyste både i övre och nedre salen. Han visste att Schultz inte haft främmande på sitt rum, eftersom han själv hade besökt den på kvällen kort före han lade sig. Ingen hade fått gå med ljus till Svenssons linbod på gården.

17. *Skomakaremäster Mikael Deber* (3.61v) som bodde mitt emot Svenssons bakgård berättade den 29 nov., att klockan tre kvart på sex (d.v.s. en kvart i sex) vaknade hans hustru av ett starkt sken på (*kopparslagare Johan Fredrik Klungers* tak (1/3 3.60v). Hon fick se eld och rök och lågan slå upp genom taket på Svenssons tak. Hon tyckte, att den kom från vinden på bakgården, som vette mot hennes hus. Larm och klämtning hörde hon inte förrän långt därefter. Handelsman Svensson invände, att elden inte kunde ha uppstått i bakgården, eftersom hans piga hann ("hade råderum att") bärga sina kläder, som hon hade i ett rum där.

18. I Svenssons slutsats, att elden inte först uppkommit i bakgården instämde *perukmakaren Svanvik*. Hans brädbod, som var full med hö och ved låg intill Svenssons bakgård. Liksom ett bord hade den förblivit oskadd av elden, som han först sett mitt på huset över vindstrappan vid rännan mellan. Svensson, som besökt honom klockan åtta kvällen förut, hade då berättat sig icke haft eld uppe.

19. Svenssons *piga Catharina Svensdotter* visste inte om man eldat i Sahlbacks kammare, eftersom hon som vanligt legat i barnkammaren, som låg under Schultz kammare. Den här morgonen hade hon inte utfordrat korna, eftersom de samma morgon vid den tid de vanligen gjorde det i stället hade börjat brygga. Då de var i färd med att ösa kitteln hade hennes husbonde handelsmannen Svensson ropat att elden var lös – klockan var då nyligen slagen sex. Då fick hon se elden slå ut genom salsdörren i förstugan. Sedan hon sprungit ut mellan lågorna i den redan brinnande porten hade hon i all hast bärgat så mycket hon kunde av sina kläder i bakgårdsrummet, där hon inte upptäckt någon eld. Rätten frågade henne, vad hon gjort kvällen förut. Först hade de lagat mat och utfört andra vanliga husbestyr. Husbondens svägerska *jungfru Lisa Suhr* hade varit i salen och stärkt kläder. *Stadskorpralen Klarbeck*, som tillfälligtvis hade kommit dit hade ombetts att hjälpa till med att värma ”bältarne”² (bultarne eller strykloden) men man vet inte hur länge de var uppe. Handelsman Svensson gick därifrån klockan 9 eller 10. Klarbeck hjälpte till att släcka elden på spisen då att han yttrade ”att det inte hade någon nöd”.

20. När Svensson larmade om elden hade hans (*tjänste-*)*gosse Bernt Didrik Borg* tillsammans med drängen Pehr Hansson, hållit på att karva tobak. De befann sig tvärs över gården åt den sidan, som låg näst intill *madame Lundmans* hus (ö.1/2 4.40). När han kom ut i förstugan och husbonden skulle öppna salen, såg han rök och gnistor yra ut genom dörren. Han sprang ut för att larma vakten. Han såg då ingen eld på gården.

21. Pehr Hansson såg, när han kom ut efter Svenssons larm, elden i vreten mellan Svenssons och Svanviks hus. Han sprang in tillbaka och förde ut två chaisar. Han lyckades först få in hästen i porten men den skyggade inför allt församlat folk och av larmet, varför Pehr Hansson förde in den på gården igen och kunde sedan inte rädda den från att brinna inne. Pehr Hansson gick därefter till torget för att kungöra om faran. När han kom tillbaka hade elden utbrett sig så att han inte kunde in och bärga mer. Han hade inte på kvällen sett eld, där kreaturen var eller eldat på Sahlbacks kammare, vilket inte gjordes annat än när denne sade till om det.

När rätten kommit så här långt upplästes protokollet och godkändes av samtliga förhörda.

När rätten sammanträdde den 29 november behandlades frågan om att 17-åriga *sjömannen Lars Andersson*, född i Tjuvvik i Släp socken, under branden i Sven Fredrik Svenssons hus hade anklagats av handelsman Thomas Clancey, *byggmästare Chapman* och *snickareålderman Johan Fredrik Weissenburg* för ha stulit åtskilliga i ett kläde *supercargören Elias Hillerström* tillhöriga persedlar. Han greps med knytet i taskan på Västra Hamngatan vid *handelsman (Magnus) Ahlrots (änkas)* hus (3.38, kv. Stadsmäklaren) på vägen till kaplansgården (2.38) och fördes i fängsligt förvar. De två underofficerare, som grep honom, slog honom i huvudet. För att hjälpa till att bärga hade han under eldsvådan befunnit sig i Hillerströms värdinnas *rådman Kilian Schwartz änkas* hus (4.42), där någon han inte kände bad honom bära knytet till *magister Johan Gadelius. Skepparen Nils Elfström* med vilken Lars Andersson rest på Stockholm och Riga gav honom vitsordet, att han hade uppfört sig ärligen och väl. Supercargören Hilleström med flera vittnade till Lars Anderssons fördel, varefter han den 9 december frikändes och släpptes.

Den 6 december förhördes:

22. *Murmästare Johan Samuel Rancke*. Han hade inte kommit in till staden förrän in emot klockan åtta på morgonen. Han slöt sig till att elden uppkommit i överrummen i Svenssons hus. En koffert, som hade stått på övra salen befanns efter branden vara bränd på locket och något på sidorna. En del av de i kofferten liggande linkläderna hade varit alldeles oskadda liksom en del dukater, som låg däri, 30 Caroliner och några andra silverpenningar. Om elden hade kommit un-

derifrån, så hade botten på kofferten först blivit bränd. Han trodde, att det var i Svenssons hus, som elden brutit ut. Genom spannmål, som låg på Svenssons vind, hade elden inte så hastigt kunnat bryta ut uppåt. Han trodde, att elden gått ifrån den Sahlbackska och igenom den Schultzka kammaren och salen. När elden kommit till förstugan och spritt sig åt Svanviks trappa hade elden omsider fått luft vid Svanviks taklucka, som stått öppen under några dagar och på det sättet spridit sig på vinden. Elden hade inte kunnat komma lös i Svenssons lin, eftersom det låg i en bod på gården och elden först blivit synlig i rännen utåt gatan. Han ansåg det "likligast" (troligast), att tyngden av den myckna kronospannmål, som låg på Svenssons vind, hade bräckt en mur och att elden utkommit genom sprickan. – Handelsman Sven Fredrik Svensson instämde i Ranckes åsikter om eldens uppkomst.

23. *Jungfru Elisabeth Suhr* hade bott i handelsmannen Svenssons hus. Hon berättade, att hon hela eftermiddagen före branden hade strukit linkläder, mestadels allena, undantagandes att Svenssons piga hjälpte (halp) henne en stund och att stadskorpralen Klarbeck mellan klockan sex och sju på aftonen hade kommit dit för att hjälpa henne att lägga strykloden i strykjärnet. Klockan sju på kvällen gick de in för att äta. Då var elden nästan släckt i salsspisen i undervåningen, där hon strök kläderna. När de spisat färdigt klockan åtta och gick tillbaka för att stryka lade Klarbeck litet småved på spisen. När hon klockan 10 slutade att stryka, satte hon upp några små eldbränder i spisen och lät Klarbeck släcka dem med en skål med vatten. Sedan hon lagt tillsammans alla strukna linkläder i en hög på bordet utan att några ostrukna kläder hängde framme i rummet, gick Klarbeck bort och hon gick ut för att sova. Hon hann inte ge akt på var elden först visade sig, eftersom hon i all hast måste rädda sig med Svenssons små barn på armen. Hon visste inte annat än att spisen, som hade tre kvarters höjds fot, var god och försvarlig.

24. *Stadskorpralen Erik Klarbecks* berättelse överensstämde med jungfru Lisa Suhrs.

25 *Tornväktaren i Gustavi domkyrka Nils Andersson* berättade, att han natten före branden hade haft förvakten, så att han en kvart i tre ("en fjärdedel till tre") fick lägga sig att sova. Då skulle hans kamrat *Rasmus Olofsson* ha tagit emot vakten. Sedan rätten pressat honom att säga sanningen, vidgick han att Rasmus Olofsson övertalat en *avskedad soldat Peter Rosenquist* att ersätta sig som tornväktare den natten och bett Nils Andersson att inte berätta det. Nils Andersson hade sovit till dess Rosenquist väckte honom och berättade, att elden var lös, då han steg upp och gick till klämtningen.

26. Till en början påstod Rasmus Olofsson envist, att han den natten hade varit i tornet. Han hade sett ut över staden klockan sex utan att se någon eldsvåda förrän kanske sju minuter över sex. Han hade själv ropat från klockan en kvart i tre till och med klockan sex. Rätten pressade också honom att inte komma med några osanningar, då han fick medge, att han satt soldaten Rosenquist i sitt ställe, vilket han inte tyckte var någon förbrytelse, eftersom tjänsten inte försumrades därigenom. Han litade mer på Rosenquist än på sig själv.

27. Enligt vad *soldaten Peter Rosenquist* berättade den 9 december hade tornväktaren Rasmus Olofsson brandnatten inte kommit till tornet förrän det klämtade det första slaget. Själv ansåg han sig ha sett ut över staden, gett riktiga rop och även ropat, då klockan slog sex. Han märkte ingen rök förrän han var på nedvägen till klockorna för att ringa till portringningen, då han fick se, att det var helt ljust och att elden var lös. Då blev han så förskräckt, att han inte gav sig tid att göra eldrop, utan sedan han väckt tornväktaren Nils Andersson, sprang han genast ned och klämtade. Då hade det inte klämtat mer än tre gånger i tyska tornet.

28. och 29. Av *tornväktarna i Tyska kyrkan Hans Andersson och Bengt Pehrsson* hade Hans haft den sista eller eftervakten, då elden kom lös. De påstod båda, att ingen misstänkt rök eller eld var synbar förrän en kvart över sex ("en fjärdedel till sju"), då de klämtade före domkyrkan. Däremot erkände de, att larmtrummorna gick, innan de klämtade. Klockan halv fem på morgonen hade Hans Andersson sett det ryka ur *bagarna Gardins* och *Sundgrens* skorstenar.

Den 9 december berättade brandvaktsskarlarna *Lars Hansson* och *Pehr Eriksson*, som hade vakten mellan klockan fyra och sex om morgonen, att när de kom Drottninggatan neder från Otterhälleberget gick de förbi Svenssons hus en kvart över fem ("en kvart på sex") och därifrån Drottninggatan "uppåt" till vallen och så åt Kyrkogatan på vilken de gick först till bron vid Östra hamnen och sedan till borgmästarewn Tanggrens hus över Drottninggatsbryggan och så på Kyrkogatan igen till dess de kom till *nürnbergaren (Jacob) Echtlers* hörne (4.34 vid Korsgatan) klockan en kvart i sex ("3/4 till sex") och sedan de ropat där gick de fram till brandvaktshuset. Under den tiden hade de inte sett varken rök eller känt misstänkt lukt av lin eller av något annat. Lidman hade gått förbi dem vid Kyrkogatan och de såg honom stå vid Wuhlfarts trappa, när de kommit vid handelsman Bockners hörne. Lidman sade, att han sett dem vid Bockners och att han hade fått stå länge och klappa på Wohlfarts port, innan han kom in. Brandvaktsskarlarna ansåg inte, att de på något sätt visat försummelse eller kunde räkna ut orsaken till branden. *Rotmästaren Fredrik Sjöberg*, som gått patrull tillsammans med *brandvaktsskarlen Engberg* sade, att han träffat *Lars Hansson* och *Pehr Eriksson* mellan klockan fyra och sex på morgonen.

Branduppsyningsman Edberg berättade, att han vid brandsynen i Svenssons hus hösten förut hade funnit goda och försvarliga murar men hos Svanvik hade någon spis varit bräcklig.

Den 23 december berättade *räntmästare Cornelius Asp*, att han på grund av kämnärsrättelsens skrivelse den 20 december av *landshövding Johan Fr. von Kaulbars* hade förordnats att å Kungl. Maj:ts och Kronans vägnar vara närvarande vid rättegången. Han hade inte funnit anledning att införskaffa ytterligare upplysningar men ansåg, att de hörda måste befästa sina berättelser med ed.

Utslag: Emedan kämnärsrätten utav den hållna granskning vid rätten icke kunnat erhålla någon tillräcklig upplysning, huru elden den 25 November sistl. kommit lös och ej heller antingen den sig i handelsmannen *Sven Fr. Svenssons* eller *Perukmakare Carl G. Svanviks* hus först yppat. För den skuld finner kämnärsrätten med stöd av 24 Kap. 2 § Byggningsbalken rättvist det bör så väl handelsmannen *Sven Fredrik Svensson* och *perukmakaren Carl Gustaf Svanvik* och deras hustrur *Maria (el. Mariana) Svanvik* och *Elsa Svensson* som jungfru *Elisabeth Suhr*, vilken i Svenssons hus enligt rannsakingen den 24 sistlidne Nov. om eftermiddagen till klockan inemot 10 om aftonen strukit linkläder samt stadskorpralen *Eric Klarbeck*, vilken vid samma tillfälle "med stryklorens värmande och eldens utsläckande henne betjänt med själv sine vådaed wita att elden ej av deras vangömmo eller wållande utkommen är, gitte de wådaeden, så warda de saklösa förklarade men så framt de där brista skulle, sig vid kämnärsrätten sedermera närmare utlåta. Som till besked lämnas." – Vådaed avlades också av Svenssons och Svanviks tjänstefolk – *perukmakaregesällerna Bengt Fogelberg, Friedrich Barthold, Johan Sahlberg* och *J. Anders Ahlberg* liksom av dem som logerade hos *Svensson Herr Martin Schultz*, handelsbetjänten *Joh. Fr. Sahlbach*, *Svanviks* piga *Elsa Jonsdotter*, *Svenssons dräng Pehr Hansson*, piga *Catharina Nilsson* och gossen *Berndt Diedrich Borg*.

Som [ovan](#) s. 4 har berättats anlades efter branden en ny tvärgata till Kyrkogatan, kallad Lilla Kyrkogatan. Den drogs i huvudsak över 3.60ö och 4.40. 4.39ö:s tomtägarhistoria slutar här, då den i fortsättningen delar öde med 4.39v som nordöstlig hörntomt i kvarteret Domprostén.

Anders (Torsson) smed

1643 (5 mantal)–1646

1647 flyttade han till Lars sadelmakares gård i dåvarande rote 10, där han stannade t.o.m. 1649 (se Kbg K 6.3.1650).

1650–51 betalade han för två mantal i rote 19.

Västra delen av 4.39

Johan Petersson

1637 (3 mantal)

Han kan vara densamme som 1639 bodde i rote 4 och då i yrkesregistret kallades guldsmed. En Johan Petersen gifte sig den 15.1.1630 med *Margareta Magnus*. Han torde vara identisk med den Johan Petersen, som begravdes i tyska förs. 26.7.1639, ty han var död redan före 3.10.1639. Då uppträdde i överrätten kuratorerna över sal. Johan Guldsmeds barn *Anthionius Schorrey* och *Henrik de Went*. De frågade, om icke dessa barn var närmare i enlighet med sal *Timon Petersens* testamente, att ärva sal *Assmund Peterssons* (begr. 17.8.1639) efterlåtna gångkläder, efter modern var änka efter sal *Lijloff (Stidden – Denne* begr.2.7.1639). Det hela är oklart, eftersom Stidden, Assmus Petersen och guldsmeden avled så nära varandra. Rätten fann att modern var närmast att behålla gångkläderna. (En klockförsäljande Tim Pettersson anges i Nya Lödöse tänkeböcker den 23.10.1619 vara avliden: det talas då om konungens dana-arv.)

Jöns Guldsmed

1637–1639 (4 mantal)

kan inte vara densamme som Johan Petersson guldsmed eftersom de samtidigt förekommer i samma rote. 1640 övertog han Johan Peterssons ovannämnda gård i rote 4. Han kvarbodde där åtminstone 1647. I januari 1657 fordrade Jöns guldsmed vid kämnärsrätten en gatubod i sin sal faders hus av sin bror *Mårten Matthisson*. Detta ger namnet Jöns Mattheson guldsmed och man kan sluta sig till att han var son till *skräddaren och bryggaren Matthias Jute* i rote 9. Jöns Mattheson guldsmed krävdes den 12 mars av *Claudius Kloot* och genom sin hustru den 30.10.1650 av *Anders bakare* liksom av *Olof Bånge*.

Jöns Mattheson guldsmed företrädde vid kämnärsrätten den 9.5.1655 av sin son, när han krävdes av rådmann *Arfwed Gudmundsson*. Jöns begärde 8 dagars dilation till dess han hann med att färdigställa reparationen av rådmannens silver, Detta beviljades honom med hänsyn till att Jöns hade varit sjuk.

Den 12.3.1656 kårade *hustru Catharina sal. Harders* mot Jöns guldsmed (fullmäktig *Martinius Mikael*) och *Kladde-Påfwels änka*. Jöns guldsmed hade åtagit sig att förbättra en silverkanna men hade pantsatt den hos *Kladde-Påfwels änka*.

Den 27.7.1657 lagbjöds Jöns gullsmeds gård (4.109) som kostat 180 rdr. Huseköpspenning betalades med 6 rdr.

Nelche ved Gullberg (Nelke Josten), död 1646

Hon var änka efter *Claes Cornelisson Lamb* kallad *Claes Cornelii*son wed Gullberg, som var skriven vid landerierna 1637–42. Hon skrives här 1642 med ett mantal och gifte samma år om sig med

Cornelius Pietersson van Egmont också kallad *Cornelius i Gullberg*

1643–79, sedan änkan

Cornelius Pietersson betecknar sig vid rätten den 18.6.1666 (Gbg drätsel 847) som ”sal. Claes Corneliison Lambs, fordom borgare här i staden, efterlätne barns styvfader”. Redan den 11.1.s.å.hade Cornelius Pietersson visat en av Göteborgs RR begärd attest av *Notarius publicus N. Nicolai i Amsterdam*, att Cornelius Pieterssons i Holland varande styvbarn *Neltje Clausdotter* och *Joest Clausson* var Claus Corneliison och Neltje Josten äkta livsarvingar, födda i Göteborg. Barnens förmyndare *Benedict Alers skomakare* borde tillhållas att lämna ifrån sig deras arv. Enligt justiekollegiets protokoll hade Bengt skomakare när Cornelius Pietersson redan 14.2.1665 krävde styvbarnens arv svarat, att deras arv var i behåll hos honom och att Cornelius Pietersson hade påträngt (påtrugat) honom godset. Bara styvsonen levde. Kapitalet 908 daler uppgick nu med ränta till 1.600 daler (enl Alers 1 380 d kmt). Benedict Alers sade den 13 febr.1666 att det resterade 900 d kmt och att Cornelius hade haft sitt arv i åtta år och icke förut gjort någon räkenskap för det och icke hade någon fullmakt att anamma arvet. Staden hade rätt till 100 rdr av arvet. Överrätten bestämde 19 mars, att Mäster Benedictus skulle i rätten deponera barnpengarna. Den avgift, som utföll, när” penningar utur riket ärvas” skulle uttagas av de pengar, som Benedict Alers efter husförsäljningen hade stående hos *Johan von Minden*. Den 18 juni samma år begärde Cornelius Pietersson och Benedikt Alers och att av rätten få veta, hur stor summa återstod för Cornelius som fullmäktig för Alers att överföra till arvingarna i Holland sedan stadens rättighet avdragits. Rätten svarade, att det enligt stadens privilegier rörde sig om 500 d smt. Samtidigt påminte Cornelius Pietersson om att hans styvbarn i Holland hade en halvsystem här i staden, som hade arvsrätt efter några av hennes i Holland avlidna syskon.

Cornelius Pietersson, som 1643–57v var rotemästare i sjätte roten liksom i fjärde roten 1657h–70 var alltså nykommen till gården, när han den 29.11.1643 fick böta 5 d smt, sedan han av Hans Larsson skult hade vid kämnärsrätten anlagats för att han hade ”emot magistratens stränga bud och ordning om renlighet som i staden hållas skall, någon träck och orenlighet utur sin gård bort emot Johan Casparssons gård (4.39ö) vid allmänningegatan låtit utföra och nedlägga ”.

Den 12.9.och 7.10.1672 behandlade RR ett från underrätten tidigare behandlat ärende ang en skada som Cornelius Pietersson v. Egmont skulle ha tillfogat *remsnidaren Baltzar Gotskalks* hus. Vidare påstod sig Baltzar förlorat två fötter av sin tomt. Vid underrätten hade Cornelius Pietersson den 28.8.1672 visat två av magistraten utfärdade fastebrev, det ena utfärdat den 12.12.1640 utfärdat för Claes i Gullberg på 26 fötter i bredden och det senare utfärdat den 5.6.1649 för Cornelius Pietersson på 26 1/2 fot i bredden. *Murmästare Mikael Deber* intygade den 10 okt samma år, att han året förut, när han lagade Egmonts ränna, tog ned 24 st pannor av Gotskalks tak, som han lade tillbaka samma dag utan att Baltzars tak tog någon skada av behandlingen.

Cornelius Pietersson hade en bror *Olivier Pietersson van Egmont*, som var husägare i Göteborg redan 1634 och som 1.10.1643 gifte sig med *Sara Chorey (Schorer)*. Men han hade också en son *Olivier Cornelii*son van Egmont, född i Göteborg 17.10.1656 men icke döpt i tyska församlingen trots att fadern var diakonus där, 1654. Vid ett tillfälle på 1690-talet, då alla hans faddrar var döda presenterade denne Olivier Corneliison en attest (Ba:7), undertecknad av hans förmyndare *Albrecht Hunter*, hans kusin *Peter (Oliviersson) van Egmont* (född 1643, död som mäklare i Gö-

teborg 1719) och *skeppsbyggmästare Jacob Jacobsson Prunck* (bosatt i gården 1672, g. 22.8.1671 m. *Catharina v. Egmont*), *Johan Plander* (g.29.6.1686 med *fru Maria v. Egmont*) samt (de båda senares hustrur) hans här boende båda systrar ”ärliga hustrur” *Catharina v. E.* och *Maria v. E.* Dessa intygade, att han var född i Cornelius Peterssens andra äktenskap med *Greta Johansson* (vigsel 11.8.1646). Måhända döptes Olivier i svenska församlingen. Faddrar hade enligt attesten varit *Joakim Rosenhahn*, *Vincent Beckman*, *Andreas Marcus*, *Margareta Tack* och hustru *Anna Sibrandt*.

Cornelia Herwegh, 4 43, som några månader var gift med *bagaren Johan van Egmont*, född 1652, död 29.5.1675, betecknade 1692 Cornelius Pietersson som sin svärfader (se nedan), varför denne bagare bör höra till Greta Johanssons barn.

Skulle man tro Wilhelm Bergs register till Christine kyrkas böcker skulle Cornelius Pietersson van Egmont ha hunnit med fyra äktenskap innan han avled (f.1609, begr.11.6.1679). Åtminstone i något av dessa fall har sammanblandning skett med *skepparen Cornelius Petersson Schwartz* (begr. 20.11.1659, se 4.28, kv. Bokhållaren). Greta Johansson bör vara den hustru, som Cornelius v. Egmont måste begrava den 4.4.1667 liksom en dotter samma år den 2 okt. Visst är, att den änka, som överlevde Cornelius v. Egmont, var *Adam Herweghs* dotter *Sara Herwegh* (vigsel 4.11.1667). Hon kallades ibland *Sara Gullberg* eller *Sara Knappmakars* sedan hon blivit svärmor till *knappmakare Jonas Crom* som den 22.10.1689 gift sig med *jungfru Adelheit van Egmont*.

Den 19.9.1670 förklarade Cornelius Pietersson på sin hustrus och hennes samsyskons i packhusmästare Adam Herweghs första barnekull vägnar, att de inte ville alltför enträget kräva sin styvmoder på deras moderne utan ”vilja därmed fördrag hava”.

Den 2.5.1661 anklagade *skeppskaptenen Bengt Henriksson* Cornelius Pietersson för gods värt 570 d 17 öre kmt, som nattetid utförts oförtullade i båt ut på Strömmen vid slottet. Cornelius Pietersson bad om nåd.

Sara Herwegh berättade den 5.11.1683 att hon till betalning av sin *styvson Olivier van Egmonts* inestående barnpenningar lånat 200 rdr mot 8 % ränta av *hustru Margareta Wedinghusen* (dotter till bakaren *Henrik Cradepol d.ä. el. Kratjeck* och *Nelke ”Blåås och” g.1.guldsmeden Albrecht Wedinghusen*, g.2. 28.10.1683 m. *handelsmannen David Anderson*) och pantsatte hus och gård med därpå tagna fastebrev, som styvsonen f.d. ägt. I bakugnslängden 1681 står både Cornelius Pieterssens änka och *Anthoni von Egmont* på denna plats i bakugnslängden.

Joen Björnsson Lund under artilleriet för vilkens hustru Cornelius Pieterssen hade varit förmyndare, vände sig i november och december 1690 mot Cornelius Pieterssens änka Sara i Gullberg. Svarandens måg (knappmakaren) ingav skriftligt svar om de arvssaker, som Joen Lunds hustru pretenderade på. Deras värde uppgick icke till mer än 25 d 19 öre smt och Sara Herwegh ansåg sig ha kostat på Joens hustru under hennes omyndiga år. Rätten bestämde, att också hustru Cornelia (Herwegh) skulle infinna sig i rätten, senare att änkan Sara skulle göra räkenskap.

Efter Cornelius Pieterssens död uppkom stridigheter om gården. Bland arvingarna var *skeppsbyggmästare Jacob Prunck* (3.27, Snusm.) och hustru *Cornelia Herwegh*. De anförde den 12.12.1692, att de var alldeles avstängda från sin arvsrätt i svärfaderns sterbhus av kreditorerna. Preferensen hade tillerkänts *Margareta Wedinghusens* nye man *David Andersson*, som önskade behålla gården för egen räkning, liksom *hustru Maria Valk* och *Petter v. Egmont* och hans bror. På *David Anderssons* begäran den 9.2.1691 hade värdering av hustru *Sara Gullbergs* gård företagits av borgarna *Didrik Steg*, *Johan Eriksson buntmakare* och *Frans snickare*. Sedan *David Andersson* tre gånger låtit uppbjuda gården utan att gjort inkast begärde han att inrymmas en kam-

mare eller två i Sara Gullbergs hus som ränta på hennes 200 rdr skuld till honom. Han skrev att ingen ville köpa huset, som förföll för varje dag. Sara Gullberg svarade, att hon inte ansåg sig behöva betala ränta, eftersom David Andersson ett och ett halvt år tidigare icke funnit henne god nog att betala gården. Inte heller kunde hon lämna honom några kamrar i gården eftersom den inte rymde mer än ett hushåll. – David Andersson fick snart andra bekymmer. Det framgår av årshandlingarna 21.6.1694 (EII:10) att hans hustru Margareta hos rådmän Areel begärt skilsmässa och kallat David Andersson tjuv och skälm och sagt åt honom att taga sitt pick och pack och ”packa sig ur husen änna fahnen i wåld”. David antas ha behandlat henne illa och påstått att hon lockat sin mor Nelke Blåås att skriva sitt testamente till barnbarnens förmån med förbigående av sin egen generation. I maj 1695 förklarade han att han ämnade resa till utlandet för att söka sin lycka och hustrun lovade honom ett årligt underhåll på 50 rdr.

15.2.1694 uttalade sig Sara Herwegh om en handelsman i Stockholms preferens till en post indigo. Sara Herwegh skrev den 9.5.1706 (EIIa:18), att det var svårt att efterkomma kravet på inventarium efter hennes man ”särdeles som min sal. man en widlyfftig handel idkade, hwilken han medelst sitt hastiga /och för mig högst beklageliga/ dödsfall intet fick bringa till slut och liquidum, som till ett slikt företagande erfordras”. Hon hade råkat ut för besvärligheter för hennes avlidne mans caution i bankokontoret för *Didrik Andersson*, vars änka var *madame Anna Utfall*. När Sara Herwegh avled är obekant. Det framgick den 28.1693 att

knappmakaren Jonas Crom

hade nadrat (bördat) gården när David Andersson som fordringsägare ville lägga beslag på den. Cornelia Herwegh hade då hänvisat till magistratsbeslut 5.12. s.å.

Den 17.2.1696 besvärade sig Jonas Crom över *handelsmannen Christ. Christofferssons änka (Johanna Schröder, fullmäktig Jonas Blomberg)*, som efter Anthoni v. Egmonts assignation utkrävt 50 rdr av honom. Dessa 50 rdr courant inestod ännu i det hus och gård, som han tillhandlat sig av sin svärmöder hustru Sara Gullberg samt arvingarna. Den 3.10.1698 lånade knappmakaren Jonas Crom av banken och pantsatte sin gård på Drottninggatan mellan Gustaf Olufsson (eg. Jonsson) i öster och Volrath von Lengerken i väster (cautionister *Johan Jordan* och *Benjamin Volster*). Samma cautionister nämndes vid pantsättning av knappmakarens gård 134.2.1699, men då nämnes grannarna heta sal Martin Opitz i öster och sal Herman Horn i väster (AIIb:4). Den 29.3.1709 (Ba:18) hade bankokommissarierna begärt värdering av Jonas Croms egendom i staden för detta lån på 400 d smt. Det anfördes, ”att han fast besvärligen kan hinna med att i rättan tid, twenne Reeser om åhret, lefwerera Intressen i Stockholm”.

Kämnärsrätten dömde den 11.5.1700 i mål mellan knappmakaren Jonas Crom och *sal Anders (Hermansson) guldsmeds änka* och dotter *Margareta Andersdotter* samt *Skåhrens* döttrar *Margareta* och *Ingri*. Dessa hade redan i kämnärsrätten den 23.9.1698 förbjudits att tillverka knappar. Blott Margareta Andersdotter (Stante? i moderns brev) kunde denna gång dömas till 40 d smt plikt för bönhaseri. (Gbg EIIa:16).

Knappmakaren Mäster Jonas Croms barn, 10 veckor gammalt, hade våren 1706 ihjällegats av deras amma *Cornelia Carlsdotter*. Jonas Crom bad för amman. Egentligen skulle hon dömas till 14 dagars fängelse på vatten och bröd och stånda uppenbar kyrkoplikt enligt kyrkolagen 3 Kap.§ 13. Även kämnärsrätten vädjade till rådhusrätten att benåda henne.

Den 3.4.1711 klagade Jonas Crom över bönhasarna och fuskarna *Lars Månsson* och *Sören Hasshagen* (se 4.56 och 4.59). Båda hade arbetat hos Jonas Crom men lupit ur sin tjänst (EIIa:23).

Redan i juli 1692 klagade Jonas Crom över slätta villkor i sitt hantverk på grund av handelsmännens import av utländska knappar trots kungligt förbud. Köpmännen sålde ostämplade knappar i sina bodar, varigenom Manufakturiet i Stockholm, varunder Crom sorterade, alldeles ruinerades (EIIa:7a). I november 1715 berättade Jonas Crom, att han var så fattig ("pauvre") att han icke förmådde betala en enda styver till det allmänna bästa. Orsakerna därtill var, att fuskare och bönhasar hade inrotat sig i yrket i stort överflöd. Vidare var köpmannabodarna uppfyllda med allehanda sortimenter av knappar. Själv hade han inte haft 10 råckeappar att göra. För sitt uppehälle hade han varit tvungen att sälja både löst och fast av vad han i de förra bättre åren hade kunnat sammanskrapa. För hans skatteskuld hade man pantat hans och hans hustrus kyrkokläder. Han begärde att återfå dem för att inte vara utestängd från kyrkans gemenskap (EIIa:27).

1715 taxerades gårdens byggnadesvärde till 600 d smt: då var *perukmakaren Efraim Habicht* hyresgäst. Ännu 1717 bodde Jonas Crom kvar i gården, utan hustru och fattig och näringslös, med *kassören Johan Schael* och *skrivaren Börge Ahlgren* som inneboende. Han begravdes den 25.8.1728, sedan han en tid varit så slagrörd, att han inte kunde tala. Hans änka begravdes 20.4.1736. Någon gång 1718–19 sålde han gården till

Mikael Andersson

Som ersättning för ett givet lån på 650 d smt i specie caroliner gav Mikael Andersson i juni 1719 med Jonas Crom som vittne

tolagsbokhållaren Lans Jacobsson

tillåtelse att bo i i den gård han köpt av Crom. Mikael Andersson lovade att betala alla reparationer. Lans Jacobsson övertog senare gården helt och var ägare 1723. Han blev icke långvarig i gården. Han hade 15.8.1718 gift sig med *Daniel Kroquets* dotter *Elisabet Kroquet*, f.27.4.1682. Svärfadern begravdes på nyåret 1723 och Elisabeth och hennes man Lans Jacobsson övertog då hans gård 5.54, Gamla Tullen, varefter denna gård såldes till

skräddaremästare David Fischer,

som hade fått burskap 14.10.1732 köpte också samtidigt den östligaste delen av 4.39 av *handl. Matthias Schildt*. Enligt obligation den 13.7.1723 pantsatte han dessa tomter till Lans Jacobsson. Han hade tidigare ägt en annan gård i Käppslängareleden: den 22.1.1722 hade David Fischer pantsatt till *rådman Jacob Bratt* av sterbhusfattigpenningar sitt halva hus och gård (2.65) mellan Per Lustig 2.64 på norra sidan och Hasselgrens hus på östra sidan för lån av 100 d smt). Den andra halvan av den gården ägdes av hans första svärmoder *målaren Joakim Dunkers änka Margareta Danielsdotter*.

Enligt bouppteckningen den 21.3.1738 efter David Fischer ägde han 1 344:19 d smt, därav hus och tomt på Drottninggatan, som vid bouppteckningen den 16.9.1731 efter första hustrun *Catharina Dunker* sades vara oklätt och värt 1 400 daler. En överenskommelse mellan Fischer och hans svärmoder Margareta Dunker finns i RR- protokollet den 16.9.1731.

David Fischers änka *Gertrud Ekebon* var dotter till *glasmästareålderman Henrik Ekebon* och *Anna Maria Höijer*. Hon gifte om sig med

skräddaremästare Peter Stolpe,

(burskap 14.7.1741), som enligt bouppteckning 22.11.1750 efterlämnade 667.15 d smt, därav hus med två tomter på Drottninggatan, 2062.16 daler. Gertrud Fischer beviljades den 26.8.1752 sta-

dens fattighuskassas förnyade inteckning i hennes på Drottninggatan belägna gård på grund av ett lån, som hennes avlidne man skräddaremäster David Fischer fått (EIIb:72).

Handelsman Sven Fredrik Svensson

1755–65

1757, när *handelsmannen Sven Fredrik Svensson* ägde tomterna inträffade en eldsvåda, som gjorde dem till ödetomter. Magistraten passade på tillfället och bestämde, att en ny tvärgata till Kyrkogatan, kallad *Lilla Kyrkogatan*, skulle anläggas. Den drogs i huvudsak över 3.60ö och 4.40. Denna tomt 4.39 blev nordöstlig hörntomt i ett nytt kvarter, senare döpt till *Domprostén*

Engelske expediten (efter erhållet burskap 7.4.1780 kallad) handelsman Henry (Hindrich) Greigg 1675–98, därefter änkan

Henry Greigg var f. 1740 nära Montrose och avled i Göteborg 9.10.1798. Han arrenderade stadens slusskvarn. Enligt bouppteckning den 21.5. ägde han 1801 2645 rdr rgs, därav hus och tomt 4.39 i hörnet av Drottninggatan och Lilla Kyrkogatorna, 4000 rdr, ett hus på Kronans grund å bastionen Carolus Dux inrättat till mälteri, 2.000 mm. G. 1782 med *Hanna Charlotta Lauterbach*, född 1750, död 25.9.1816, omgift med *lantrådet Carl Manderfelt*, dotter av *handlanden Peter Lauterbach*, död 1757 och Helena Maria Böker, död 5.4.1775. (Berg II:3–4, s.437)

4.39 uppbjöds av *murmästare Otto Gammelín* den 28.1.1805 och 4.39 2/4 av *handlanden Zacharias B Roos* den 29.1.1810.

Mina numreringar av tomterna härrör från 1790 års karta. Ändringar har sedan skett, vilket framgår av att 4.39 och 4.40, enligt 1790 års system belägna i olika kvarter, uppbjuds samtidigt.

Elias Daniel Björck,

f.1.3.1775, död 7.9.1827, professors titel 1716, kyrkoherde i Lundby 1817, i Säve 1821. Han uppbjöd 4.39 och 4.40 den 26.4.1813 och var enligt bou 12.11.1827 ägare av denna fastighet, värd 6.666:32 rdr specie, ödetomten nr 4.40 mitt emot de förra värd 1 200 rdr m.m. Bland tillgångarna var 1150 kannor odestillerat och 150 kannor destillerat brännvin.

G. 1. 4.7.1805 m *Ulrica Elisabeth Santesson*, född 25.3.1783, död

17.11.1806, dotter av *grosshandlare Gustaf Bernhard Santesson*, f.2.9.1739, död 8.5.1790 och *Dorotea Elisabeth Matsén*, f.5.10.1746, död 31.3.1829.

G.2. 3.11.1807 med *Johanna Charlotta Roos* f.2.1.1788, död 30.5.1847, dotter av *grosshandlare Zacharias Bengtsson Roos* f.5.8.1752, död 13.9.1814, och *Eva Sofia Winberg*, född 5.2.1764, död 27.2.1844.

Senare uppbud av 4.39-40

4.39 och 4.40 uppbjöds 26.3.1838 och enbart 4.40 av *grosshandlare Anders Georg Levgrén* 22.1.1849.